

[itobiad], 2020, 9 (5): 3651/3668

**Türkiye’de Ses Eğitimi Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlere
Yönelik Bir İnceleme**

A Survey On Graduate Level Dissertations Related To Vocal Training
In Turkey

Saadet KÖSRELİ

**Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Güzel Sanatlar Eğitimi, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı,**

**Asst.Prof., E.B.Y. Univ. Faculty of Education Department of Fine Arts
Education Division of Music Education**

Saadetkosreli3@gmail.com

0000-0002-5746-8232

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 23.03.2020
Kabul Tarihi / Accepted	: 03.12.2020
Yayın Tarihi / Published	: 03.12.2020
Yayın Sezonu	: Ekim-Kasım-Aralık
Pub Date Season	: October-November-December

Atıf/Cite as: Köşreli, S . (2020). Türkiye’de Ses Eğitimi Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlere Yönelik Bir İnceleme . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 9 (5) , 3651-3668 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/57287/708104>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Türkiye’de Ses Eğitimi Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlere Yönelik Bir İnceleme

Öz

Araştırma kapsamında Türkiye’de eğitim veren üniversitelerin çeşitli enstitülerinde ses eğitimi üzerine yazılmış lisansüstü tezler incelenmiştir. Araştırmanın amacı; ses eğitimi alanında tamamlanmış olan çalışmalar ortaya koymak ve ses eğitimi alanında yapılacak yeni çalışmalar için gerek literatür taraması, gerekse konu seçimi aşamalarında alan araştırmacılarına kaynak oluşturmaktır. Araştırmanın evrenini Türkiye’de ses eğitimi odaklı tamamlanmış lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Örneklemini ise bu tezlerden YÖK Tez Tarama kataloğunda 2019 yılında ulaşılabilen ve izinli durumda olan 77 (55 adet yüksek lisans, 20 adet doktora ve 2 adet ise sanatta yeterlik) tez oluşturmaktadır. Çalışmada mevcut durum saptamasına elverişli tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ses eğitimi alanında tamamlanmış olan lisansüstü tezlerin çoğunluğunu yüksek lisans tezlerinin oluşturduğu, doktora seviyesindeki tezlerin, yüksek lisans seviyesindeki tezlerin neredeyse üçte biri kadar olduğu, sanatta yeterlilik düzeyinde ise çok az çalışmanın olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaların büyük bir kısmının 2010 ve 2014 senelerinde tamamlandığı, en fazla lisansüstü çalışmanın Gazi Üniversitesi bünyesinde tamamlandığı, tarama modeline yönelik çalışmaların fazlalığı ve bu doğrultuda en çok anket ve görüşme tekniklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ses eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmalar incelendiğinde birbirlerini takip eden çalışmaların sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Alan içi etkileşimin sıcak tutulması ve çalışılan konuların güncel kalması açısından çalışmaların birbirlerini desteklemesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Şan, Ses Eğitimi, Lisansüstü çalışmalar, Derleme

A Survey On Graduate Level Dissertations Related To Vocal Training In Turkey

Abstract

In the scope of this study, graduate level dissertations on voice training and written in various institutions in Turkey were analysed. The aim of this study is to highlight the main topics related to vocal training and to provide a source for further literature review and selection of subject matter. The population consists of graduate level dissertations on vocal training in Turkish institutions. The sample of the study consisted of 77 dissertations available from higher board of education thesis centre (55 masters theses, 20 doctoral theses and 2 dissertation written as part of proficiency in art

programme). Results showed that a great majority of the dissertations on vocal training were written as masters’ theses and most of them were completed within 2010 and 2014 and again most of those theses were written in Gazi University. It is concluded that researches to identify the existing situation were abundant and surveys and interviews were the most preferred methods used. When the graduate level dissertations in the field of voice education are examined, it has been determined that the studies that follow each other are limited. It is important that the studies support each other in order to keep the interaction within the field warm and to keep the topics studied up-to date.

Keywords: Music, Singing As An Art, Vocal Training, Master Studies, Collected Works

Giriş

Müzik eğitimi, bireye kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli müziksel davranışlar kazandırma, bireyin müziksel davranışında kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli değişiklikler oluşturma ya da bireyin müziksel davranışını kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak değiştirme veya geliştirme sürecidir. (Uçan, 1997: 30).

Ses eğitimi; bireylere konuşma ve şarkı söylemede seslerini doğru ve etkili bir biçimde kullanabilmeleri için ses eğitiminin temel ilke ve hedeflerine yönelik gereken davranışların kazandırıldığı disiplinler arası bir özel alan eğitimidir. Töreyin’e göre ses eğitimi, dil ve konuşma bozukluklarının tedavisinde de kullanılabilen, hem bireysel hem de toplu uygulamalara izin veren disiplinler arası bir özel alan eğitimidir. Dolayısıyla ses eğitimi sesin doğru, etkin ve güzel kullanımının yanı sıra, ses sağlığını korumaya yönelik davranışların da bireye kazandırılmasını hedefler (Töreyin,2015: 162). Profesyonel olarak alınan şan derslerinin yanı sıra, gerek ses sağlığı gerekse etkili konuşma açısından büyük bir öneme sahip olan ses eğitimi, sesi anlamayı ve sesi doğru bir şekilde çıkartabilmek için vücudumuza hükmetmeyi öğreten bir disiplindir. Ses eğitimi dersleri üniversitelerin müzik eğitimi veren kurumlarında gittikçe azalan ders saatleri ile ayakta durmaya çalışmakta ve bu alanda kendini geliştirmek isteyen genç akademisyenler için bir araştırması sahası olarak varlığını sürdürmektedir.

Ülkemizde her geçen gün müzik eğitimiyle ilgili çalışmalar çoğalmakta ve eğitimin alt dallarını belirli konular odağında ayrıntılı olarak ele alan çalışmalar yapılmaktadır. Bu alt dallardan biri olan ses eğitimiyle ilgili çalışmalar, alan ya da disiplinlerarası çalışmalar kapsamında ve yüksek lisans, sanatta yeterlilik, doktora seviyelerinde literatürde hatırı sayılır şekilde yerini almıştır. Yapılan lisansüstü çalışmaların niteliği ve niceliği göz önünde tutulduğunda, alan ile ilgili çalışmalara yol gösterecek, bilimsel iletişimi canlı tutacak derleme çalışmalarının müzik eğitime katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Lisansüstü çalışmaların derlenmesi ile ilgili çalışmalar, yeni nesil araştırmacılara bilimsel araştırma disiplini kazanma, yöntem belirleme, konu seçimi gibi konularda fikir edindirmesi açısından önem arz etmektedir.

Müzik eğitimiyle ilgili lisansüstü derleme çalışmaları incelendiğinde, aşağıdaki liste karşımıza çıkmaktadır:

Genel müzik araştırmaları:

- Sağer, T. (2005) "Müzik Öğretmenliği Bilim Dallarında Çalışılan Lisansüstü Tezlerin Enstitü Farklılıkları Açısından İncelenmesi."
- Kılıç, I. (2010) "Müzik Eğitimi Alanındaki Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi."
- Karkın, A.M. (2011) "Müzik Bilimleri Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi."
- Ece, A.S. ve Çeşit, C. (2011) "Türkiye’de Lisansüstü Düzeyde Yapılan Disiplinler arası Müzik Araştırmaları ve Sonuçları."

Piyano:

- Ömür, O. ve Gültek, B. (2011) " Türkiye’de 2000-2010 yılları arasında Piyano Üzerine Yazılmış Lisansüstü Tezlerin Analizi."
- Toptaş, B. (2013b) "Türkiye’de Piyano Üzerine Yapılmış Lisansüstü Çalışmalar."

Keman:

- Arıca, E. (2017) "Türkiye’de Keman Pedagojisi Alanında Hazırlanan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme"

Viyola:

- Varış, Y.A. (2012) "Türkiye’de Viyola Üzerine Yazılmış Lisansüstü Tezlerin Analizi."
- Çeşit, C. (2015) "Türkiye’de Viyola Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi."
- Sonsel, Ö.B. (2018) "Türkiye’de Viyola Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi."

Oda müziği:

- Orhan, Ş. B. ve Tunca, B.E. (2014) " Türkiye’de Oda Müziği Alanında Yapılmış Yüksek Lisans, Doktora ve Sanatta Yeterlilik Tezleri."

Piyano Eşlik:

- Kaptanoğlu, E. ve Çanakçı, P. (2015) "Türkiye’de Vokal Müzikte Piyano Eşlik Alanında Yapılmış Yüksek Lisans Doktora ve Sanatta Yeterlilik Tezleri."

Gitar:

- Öztutgan, Z. (2016) “ Türkiye’de Gitar Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Analizi ve Değerlendirilmesi.”

Yaylı Çalgılar:

- Demirbatır, E. (2001) “Yaylı Çalgılar Yüksek Lisans Doktora ve Sanatta Yeterlilik Tez Bibliyografyası.”

Besteciler:

- Ece, A. (2007c) “Çok Sesli Türk Müziği Bestecileri İle İlgili Lisansüstü Tez ve Yayınlar Antolojisi.”
- Toptaş, B. (2013a) “Uluslararası Sanat Müziği Bestecileri Üzerine Yapılan Lisansüstü Çalışmalar.”

Flüt:

- Ataman, Ö.G. (2009) “Ülkemizde Flüt ve Flüt Eğitimi Alanlarında Yapılan Lisansüstü Tezler.”

Keman ve Viyola:

- Tebiş, C. ve Okay, H.H. (2013) “Türkiye’de Müzik Sanatı ve Eğitiminde Keman ve Viyola Konulu Lisansüstü Tezlerin Konu ve Yöntem Olarak İncelenmesi.”

Viyolonsel:

- Orhan, Y. Ş. (2012) “ Türkiye’de Viyolonsel Alanında Yapılmış Yüksek Lisans Doktora ve Sanatta Yeterlilik Tezleri.”

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, ses eğitimi alanında çalışılmış lisansüstü tezleri inceleyerek bu alanda yapılacak yeni çalışmalar için literatür taraması, konu seçimi aşamalarına yönelik kaynak oluşturmak ve ses eğitimi alanındaki çalışmalara katkıda bulunmaktır.

Araştırma, ses eğitimi alanındaki lisansüstü tezlerin derlendiği ilk çalışma olması bakımından önem taşımaktadır.

2. Yöntem

Türkiye’de, ses eğitimi odaklı yürütülen lisansüstü tezler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Örneklemi ise 2019 yılının ilk ayında, YÖK Tez Tarama kataloğundan ulaşılabilen ve izinli durumda olan 77 (55 adet yüksek lisans, 20 adet doktora ve 2 adet ise sanatta yeterlik) tez oluşturmaktadır. Türkiye’de ses eğitimi üzerine yapılan lisansüstü tezleri inceleme amacı güden bu araştırma, tarama modeli kullanılarak verilerine ulaşılmış betimsel bir çalışmadır. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır.” (Karasar, 2009, s. 77) Verilere YÖK tez arama sayfasındaki arama motoruna “Ses,” “Ses Eğitimi,” “Şan,” anahtar kelimeleri yazılarak ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında olan lisansüstü tezler doküman inceleme tekniğinden faydalanılarak değerlendirilmiş ve tablolaştırılmıştır. Çalışmada ses eğitimi alanında yazılmış olan lisansüstü tezler; üniversitelere göre dağılımları, enstitülere göre dağılımları, türleri, konularına göre dağılımları, yazıldıkları yıllara göre dağılımı, kullanılan araştırma yöntemlerine göre dağılımları başlıkları altında 6 farklı kategoride incelenmiş, verilerin çözümlenmesinde frekans (f) ve yüzde (%) den yararlanılmıştır.

3. Bulgular ve Yorumlar

Tablo 1. Örneklem Grubunu Oluşturan Tezlerin Tez Türüne Göre Dağılımı

Tez Türü	F	%
Yüksek Lisans	55	71,43
Sanatta Yeterlilik	2	2,60
Doktora	20	25,97
Toplam	77	100,00

Tablo 1'e bakıldığında, 77 çalışmanın % 71,4'ü Yüksek Lisans, % 2,6'sı Sanatta Yeterlilik, % 25,9'u Doktora seviyesindedir. Tamamlanan çalışmalar arasında en fazla orana (% 71,43) Yüksek Lisans tezleri sahipken, Sanatta Yeterlilik seviyesinde görece daha az (% 2,04) çalışma bulunduğu görülmektedir.

Tablo 2. Örneklem Grubunu Oluşturan Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

Konular	Yüksek Lisans		Sanatta Yeterlilik		Doktora		Toplam	
	f	%	F	%	f	%	f	%
Karşılaşılan Sorunlar	4	7,27	0	0,00	1	5,00	5	6,49
Konuşma Becerilerine Etkisi	2	3,64	0	0,00	4	20,00	6	7,79
Ses Sağlığı	5	9,09	0	0,00	2	10,00	7	9,09
Eser/Etüt/Metot İnceleme	3	5,45	1	50,00	1	5,00	5	6,49
Türk Müziğinde Ses Eğitimi	7	12,73	0	0,00	0	0,00	7	9,09
Ses Eğitimi Yaklaşımları	6	10,91	1	50,00	4	20,00	11	14,29
Model/Metot Önerisi	1	1,82	0	0,00	3	15,00	4	5,19
Repertuvar İnceleme	10	18,18	0	0,00	0	0,00	10	12,99
Performans/Başarı	9	16,36	0	0,00	1	5,00	10	12,99
Ölçek/Program Geliştirme	1	1,82	0	0,00	1	5,00	2	2,60
Foniatrik İnceleme	1	1,82	0	0,00	3	15,00	4	5,19
Tarihsel İnceleme	2	3,64	0	0,00	0	0,00	2	2,60
Teknik Kullanım	4	7,27	0	0,00	0	0,00	4	5,19
Toplam	55	100,00	2	100,00	20	100,00	77	100,00

Tablo 2’ye bakıldığında; en fazla tamamlanan çalışmanın (11) “Ses Eğitimi Yaklaşımları” üzerine olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise “Repertuvar İnceleme ” ve “Performans ve Başarı (10) üzerine yapılan çalışmalar yer almaktadır. “Tarihsel inceleme” ve “Ölçek/Program Geliştirme” (2) üzerine en az sayıda çalışma tamamlandığı görülmektedir.

Yüksek Lisans seviyesindeki çalışmalarda en fazla “Repertuvar İnceleme” (10) ve “Performans/başarı” (9) çalışıldığı, Sanatta Yeterlik seviyesinde “Eser/etüt/metot inceleme” ve “Ses eğitimi yaklaşımları” konusunda çalışıldığı, Doktora seviyesinde ise en fazla çalışmanın “ses eğitimi yaklaşımları” ve “konuşma becerilerine etkisi” konularında çalışıldığı görülmektedir.

Örnek:

Karşılaşılan Sorunlar:5 (1 Doktora, 4 Yüksek Lisans)

“Güzel Sanatlar Lisesi Bireysel Ses Eğitimi Dersi Öğretim Programının Uygulamasında Karşılaşılan Sorunların Öğretmen Görüşleri İle İncelenmesi” Doktora

“Eğitim Fakülteleri Müzik Eğitimi Bölümlerinde Bireysel Ses Eğitimi Derslerinde Karşılaşılan Sorunların Öğretmen Ve Öğrenci Görüşlerine Göre İncelenmesi” Yüksek Lisans

Konuşma Becerilerine Etkisi:6 (4 Doktora 2 Yüksek Lisans)

“Ses Eğitimi Çalışmalarının Sınıf Öğretmeni Adaylarının Konuşma Becerilerine Etkisi” Doktora

“Güzel Sanatlar Liseleri Müzik Bölümlerinde Bireysel Ses Eğitimi Dersinin Doğru Güzel Ve Etkili Konuşma Becerisine Etkisi” Yüksek Lisans

Ses Sağlığı: 7 (2 Doktora, 5 Yüksek Lisans)

“Ses Eğitiminin Ergenlik Döneminde Ses Fonksiyonları Üzerindeki Etkisi” Doktora

“Türkiye’de Güzel Sanatlar Ve Spor Liseleri Şan Dersi Şarkı Dağarcığının Mutasyon Dönemindeki Çocukların Ses Sağlığına Olan Etkileri” Yüksek Lisans

Eser/Etüt/Metod İnceleme: 5 (1 Sanatta Yeterlilik, 1 Doktora, 3 Yüksek Lisans)

“Güzel Sanatlar liselerinde bireysel ses eğitimi dersinde uygulanan Vaccai ve Concone etütlerinin öğrencinin ses gelişimine etkisi” Doktora

“Franz Schubert’in şan eğitiminin başlangıcında kullanılan Lied’leri üzerine bir inceleme” Sanatta Yeterlilik

“Manuel Patricio Rodriguez Garcia’nın Şan Metodunun İncelenmesi” Yüksek Lisans

Türk Müziğinde Ses Eğitimi: 7 Yüksek Lisans

“Geleneksel Türk Sanat Müziğinde Uygulanan Ses Eğitimi Yöntemlerinin İncelenmesi” Yüksek Lisans

Ses Eğitimi Yaklaşımları:11 (4 Doktora, 1 Sanatta Yeterlilik, 6 Yüksek Lisans)

“Türkiye’deki Opera/Şan Eğitiminde Başlangıç Düzeyi Ses Eğitimi Yaklaşımları” Doktora

“Şan Eğitiminin Bariton Sese Etkisinin Akustik Ve Larengostroboskopik Olarak İncelenmesi, Doğru Ses Elde Edebilmek İçin Egzersiz Önerileri” Sanatta Yeterlilik

“İlköğretim Müzik Derslerindeki Ses Eğitimi Uygulamalarının İncelenmesi” Yüksek Lisans

Model/Method Önerisi:4 (3 Doktora, 1 Yüksek Lisans)

“Şan Ve Koro Eğitimi Programlarında Uygulanan Solfej Eğitiminde Tartım Öğretiminin Yeri Ve Bir Model Önerisi” Doktora

“Türk Müziği Devlet Konservatuarlarında Okutulan Türk Sanat Müziği Ses Eğitimi Dersine Yönelik Bir Öğretim Modeli Önerisi” Yüksek Lisans

Repertuvar İnceleme: 10 Yüksek Lisans

“Bireysel Ses Eğitimi Dersinde Kullanılan Repertuvarın İncelenmesi” Yüksek Lisans

Performans/Başarı:10 (1 Doktora, 9 Yüksek Lisans)

“Nöro Linguistik Programlama Destekli Bireysel Ses Eğitiminin Öğrencilerin Performansları Üzerindeki Etkileri” Doktora

“Müzik Öğretmeni Yetiştiren Kurumlarda Solo Konserlere Katılan Şan Öğrencilerinin Seslendirme Kaygılarının Değerlendirilmesi” Yüksek Lisans

Ölçek/Program Geliştirme: 1 Doktora, 1 Yüksek Lisans

“Müzik Öğretmeni Yetiştirmede, Bireysel Ses Eğitimi Dersine Yönelik Bir Program Geliştirme Çalışması” Doktora

“Müzik Öğretmenliği Lisans Programındaki Bireysel Ses Eğitimi Dersine Yönelik Performans Ölçeği Geliştirme Çalışması” Yüksek Lisans

Foniatrik İnceleme: 3 Doktora 1 Yüksek Lisans

“Ses Eğitimi Tekniklerinin Artikülasyon Mekaniğine Ve Türkçe Fonetikçe Uygunluğunun İncelenmesi” Doktora

“Profesyonel ses eğitimi (şan) alan bireylerin ses özelliklerinin incelenmesi” Yüksek Lisans

Tarihsel İnceleme: 2 Yüksek Lisans

“Operada Şan Tekniğinin Tarihsel Gelişimi” Yüksek Lisans

Teknik Kullanım: 4 Yüksek Lisans

“Lax Vox Tekniği İle Isınma Sonrasında Ses Genişliğindeki Değişikliğin Araştırılması” Yüksek Lisans

Tablo 3. Örneklem Grubunu Oluşturan Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımı

Enstitüler	Yüksek Lisans		Sanatta Yeterlilik		Doktora		Toplam	
	f	%	F	%	F	%	f	%
Sosyal Bilimler Enstitüsü	37	67,27	0	0,00	3	15,00	40	51,95
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	14	25,45	0	0,00	13	65,00	27	35,06
Fen Bilimleri Enstitüsü	2	3,64	0	0,00	4	20,00	6	7,79
Güzel Sanatlar Enstitüsü	2	3,64	2	100,00	0	0,00	4	5,19
Toplam	55	100,00	2	100,00	20	100,00	77	100,00

Tablo 3’e bakıldığında, en fazla çalışmanın (% 51.95) Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı olarak tamamlandığı, ikinci sırada Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nün (% 35.06) yer aldığı, en az çalışmanın ise (% 7.79) Fen Bilimleri ile (%5.19) Güzel Sanatlar Enstitüsü’nde tamamlandığı görülmektedir.

Doktora seviyesinde 4, Yüksek Lisans seviyesinde 2 çalışmanın Fen Bilimleri Enstitüsü’ne bağlı olarak tamamlandığı, Sanatta Yeterlik seviyesindeki çalışmaların ise Güzel Sanatlar Enstitüsüne bağlı olarak tamamlandığı görülmektedir.

Tablo 4. Örneklem Grubunu Oluşturan Tezlerin Araştırma Modeline Göre Dağılımı

Araştırma Yöntemleri	Yüksek Lisans		Sanatta Yeterlilik		Doktora		Toplam	
	f	%	F	%	F	%	f	%
Tarama	42	76,36	2	100,00	10	50,00	54	70,13
Deneme	9	16,36	0	0,00	8	40,00	17	22,08

Karma	4	7,27	0	0,00	2	10,00	6	7,79
Toplam	55	100,00	2	100,00	20	100,00	77	100,00

Tablo 4 incelendiğinde en fazla (% 70.13) tarama modelinde çalışma tamamlandığı, deneme modelinde ise daha az (22.08) çalışmanın tamamlandığı, karma çalışmaların ise çok az bir orana (%7.79) sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Örneklem Grubunu Oluşturan Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversiteler	Yüksek Lisans		Sanatta Yeterlilik		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	F	%	f	%
İnönü	1	1,82	0	0,00	1	5,00	2	2,60
Hacettepe	0	0,00	1	50,00	0	0,00	1	1,30
Gazi	7	12,73	0	0,00	8	40,00	15	19,48
Afyon	3	5,45	0	0,00	1	5,00	4	5,19
Çukurova	3	5,45	0	0,00	0	0,00	3	3,90
Marmara	3	5,45	0	0,00	2	10,00	5	6,49
Selçuk	5	9,09	0	0,00	1	5,00	6	7,79
Ankara	0	0,00	0	0,00	1	5,00	1	1,30
Dokuz Eylül	1	1,82	1	50,00	1	5,00	3	3,90
Abant	1	1,82	0	0,00	1	5,00	2	2,60
Haliç	3	5,45	0	0,00	0	0,00	3	3,90
On dokuz Mayıs	1	1,82	0	0,00	0	0,00	1	1,30
Yaşar	1	1,82	0	0,00	0	0,00	1	1,30
Niğde	2	3,64	0	0,00	0	0,00	2	2,60
Adıyaman	4	7,27	0	0,00	0	0,00	4	5,19
İstanbul	4	7,27	0	0,00	0	0,00	4	5,19
Cumhuriyet	2	3,64	0	0,00	0	0,00	2	2,60
Anadolu	1	1,82	0	0,00	0	0,00	1	1,30
Atatürk	4	7,27	0	0,00	0	0,00	4	5,19
Sakarya	1	1,82	0	0,00	0	0,00	1	1,30
Mimar Sinan	1	1,82	0	0,00	0	0,00	1	1,30
Başkent	2	3,64	0	0,00	0	0,00	2	2,60
Kocaeli	1	1,82	0	0,00	0	0,00	1	1,30
Pamukkale	1	1,82	0	0,00	0	0,00	1	1,30
İTÜ	1	1,82	0	0,00	0	0,00	1	1,30
Necmettin Erbakan	2	3,64	0	0,00	4	20,00	6	7,79
Toplam	55	100,00	2	100,00	20	100,00	77	100,00

Tablo 5 incelendiğinde, lisansüstü tezlerin en fazla (% 19.48) Gazi Üniversitesi’nde tamamlandığı, ikinci sırada bulunan Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi’nde bu oranın % 7.79 olduğu, Marmara Üniversitesi’nin de % 6.49 oranla üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Yaşar Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, ve İstanbul Teknik Üniversitesi’nde ise sadece birer çalışma (% 1.30) tamamlandığı görülmektedir.

Tabloda yer alan Hacettepe Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi dışındaki bütün üniversitelerde Yüksek Lisans seviyesinde en az 1 çalışmanın tamamlandığı, İnönü Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi ve Necmettin Erbakan Üniversitesi’nde ise en az bir tane olmak üzere Doktora seviyesinde çalışmaların tamamlandığı görülmektedir. Sanatta Yeterlik seviyesinde ise Hacettepe Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi’nde birer çalışma tamamlanmıştır.

Tablo 6. Örneklem Grubunu Oluşturan Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Yüksek Lisans		Sanatta Yeterlilik		Doktora		Toplam	
	f	%	F	%	F	%	f	%
2018	2	3,64	0	0,00	1	5,00	3	3,90
2017	3	5,45	0	0,00	0	0,00	3	3,90
2016	1	1,82	0	0,00	1	5,00	2	2,60
2015	2	3,64	1	50,00	2	10,00	5	6,49
2014	7	12,73	0	0,00	2	10,00	9	11,69
2013	1	1,82	0	0,00	2	10,00	3	3,90
2012	4	7,27	0	0,00	2	10,00	6	7,79
2011	4	7,27	0	0,00	1	5,00	5	6,49
2010	8	14,55	0	0,00	1	5,00	9	11,69
2009	3	5,45	0	0,00	1	5,00	4	5,19
2008	2	3,64	1	50,00	1	5,00	4	5,19
2007	1	1,82	0	0,00	2	10,00	3	3,90
2006	6	10,91	0	0,00	0	0,00	6	7,79
2005	2	3,64	0	0,00	0	0,00	2	2,60
2004	4	7,27	0	0,00	0	0,00	4	5,19
2003	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
2002	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
2001	0	0,00	0	0,00	1	5,00	1	1,30

2000	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1999	2	3,64	0	0,00	0	0,00	2	2,60
1998	1	1,82	0	0,00	3	15,00	4	5,19
1997	2	3,64	0	0,00	0	0,00	2	2,60
Toplam	55	100,00	2	100,00	20	100,00	77	100,00

Tablo 6'ya bakıldığında; erişimi sağlanan 1997-2018 yılları arasındaki tezler görülmektedir. 2000, 2002, 2003 yıllarında hiçbir çalışmanın bulunmadığı, en az çalışmanın 2001 yılında yapıldığı (sadece bir tane), en fazla çalışmanın ise 2010 ve 2014 (%11.69) yıllarında tamamlandığı görülmektedir.

4. Sonuç ve Tartışma

Yapılan araştırma sonucunda; Türkiye'de 1997-2018 yılları arasında ses eğitimi ile ilgili izinli durumda olan 77 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Bu lisansüstü tezlerin 55'i yüksek lisans, 20'si doktora ve 2'si sanatta yeterlilik tezleri şeklinde tamamlandığı tespit edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular, ses eğitimiyle ilgili çalışmalarda yüksek lisans tezlerinin çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Doktora seviyesindeki tezlerin, yüksek lisans seviyesindeki tezlerin neredeyse üçte biri kadar olduğu, sanatta yeterlilik düzeyinde ise çok az çalışmanın olduğu tespit edilmiştir. Müzik eğitiminin diğer alanlarında yapılmış lisansüstü derleme çalışmaları incelendiğinde, yüksek lisans çalışmalarının benzer şekilde çoğunlukta olduğu saptanmıştır.

Ses Eğitimi üzerine yapılan lisansüstü çalışmalar 26 farklı üniversitede tamamlanmıştır. Bu üniversitelerden Gazi Üniversitesi 7 yüksek lisans, 8 doktora ve genel toplamda 15 lisansüstü tez ile ilk sırayı almıştır. Elde edilen sonuçlarla paralel olarak; Gazi Üniversitesi'nde viyolonsel (Orhan, 2012), piyano eşlik (Kaptanoğlu ve Çanakçı, 2015), flüt (Ataman, 2009), piyano (Toptaş, 2013) ve keman (Arıca, 2017) alanında da en fazla çalışmanın yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Lisansüstü çalışmaların enstitülere göre dağılımına bakıldığında ise ses eğitimi üzerine yapılan çalışmaların Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yoğunlaştığı görülmüştür. 40 lisansüstü tez ile ilk sırayı alan Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün yanı sıra, Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde 27, Fen Bilimleri Enstitüsü'nde 6, Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde ise 4 çalışma yapılmıştır. Bunun nedeni, Müzik Öğretmenliği programlarının Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne sonradan dâhil edilmiş olmasıdır.

Lisansüstü tezler incelendiğinde, çalışmaların büyük bir kısmının (54) tarama modelinde olduğu, deneme modelindeki çalışmaların daha az (17) olduğu tespit edilmiştir. Her iki modelin kullanıldığı karma çalışmalar ise (6) oldukça azdır. Çalışmanın sonuçlarına benzer olarak, keman eğitiminde

durum tespitine yönelik çalışmaların yoğunlukta olduğu (Arıca, 2017), viyola eğitiminde içerik analizine yönelik çalışmaların sayıca fazla olduğu (Sonsel, 2018), keman ve viyola eğitimindeki lisansüstü tezleri ele alan çalışmalarda tercih edilen yöntemin ağırlıklı olarak betimsel olduğu (Tebiş ve Okay, 2013), yine viyola eğitiminde çalışmaların büyük bir çoğunluğunun tarama modelinde olduğu (Çeşit, 2015) belirtilmiştir.

Tarama modelindeki çalışmaların çoğunluğunu, anket, görüşme, gözlem ve repertuar inceleme oluşturmaktadır. Deneme çalışmaları ise ön test-son test ya da deney ve kontrol grubu şeklindedir.

Ses eğitimi alanında yazılmış olan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımına bakıldığında, dengeli bir dağılım olduğu söylenemez. 1997 ve 2018 yılları arasındaki lisansüstü çalışmalar incelendiğinde, en fazla çalışmanın 2010 ve 2014 yılında tamamlandığı göze çarpmaktadır. Benzer şekilde viyolonsel alanında (Orhan, 2012), viyola alanında (Çeşit, 2015), gitar alanında (Öztutgan, 2012) en çok çalışmanın 2010 yılında yapıldığını belirtmişlerdir.

Lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımına bakıldığında, 13 farklı konu başlığı olduğu belirlenmiştir. Çalışmalar arasında, ses eğitimi yaklaşımları, repertuar inceleme, performans/başarı konu başlıklarının çoğunlukta olduğu görülmüştür. Bu noktada, özellikle yüksek lisans seviyesindeki çalışmaların, “Repertuar İnceleme” (10) ve “Performans/başarı” (9) konularına yoğunlaştığı görülmüş, “Ölçek/Program Geliştirme” alanındaki çalışmaların ise en az sayıda olduğu gözlemlenmiştir.

Yapılan çalışmadan hareketle, müzik eğitiminin diğer alt disiplinleriyle (piyano eğitimi, keman eğitimi vb.) karşılaştırıldığında, ses eğitimiyle ilgili çalışmaların oldukça az olduğu dikkat çekmekte; bu araştırmadan elde edilen sonuçların, ses eğitimi alanındaki bilimsel çalışmaların ilerlemesine yarar sağlayabileceği düşünülmektedir.

6. Öneriler

Çalışmanın ses eğitimi alanında yapılacak olan yeni çalışmalar için önemli bir kaynak oluşturduğu ve buna benzer çalışmaların belirli aralıklarla tekrar edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu doğrultuda, alan ile ilgili derleme çalışmalarının güncel tutulması elzemdir.

İncelenen lisansüstü tezlerin bir kısmında, problem durumunun net bir şekilde belirtilmediği, yöntem başlıklarının ise ayrıntılı bir şekilde açıklanmadığı görülmüştür. Bundan hareketle, bilimsel araştırma yöntemlerine yönelik kursların sayısının artırılması bu sorunun çözümünde büyük önem taşımaktadır.

Çalışmaların büyük bir kısmının tarama modeli ile hazırlanmış olduğu görülmüştür. Bu bakımdan, tarama modeliyle sınırlı kalmaksızın, araştırmacıların farklı modellerde çalışmalara yönlendirilmesi gelecek çalışmalar için ilham kaynağı olabilir.

Ses eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmalar incelendiğinde birbirlerini takip eden çalışmaların sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Alan içi etkileşimin sıcak tutulması ve çalışılan konuların güncel kalması açısından çalışmaların birbirlerini desteklemesi önem arz etmektedir.

Son olarak, aynı konuya odaklanan ve YÖK Tez Tarama'da erişim izni bulunmayan çalışmaların dâhil olduğu daha kapsamlı araştırmalar yalnızca ses eğitimi alanının değil, aynı zamanda müzik eğitiminin diğer alt alanlarının da zenginleşmesine ve farklı alt alanlar arasında disiplinlerarası ortaklıkların kurulmasına zemin hazırlayacaktır.

Kaynakça

- Alptekin, C. (2018). Türkiye'de Güzel Sanatlar Ve Spor Liseleri Şan Dersi Şarkı Dağarcığının Mutasyon Dönemindeki Çocukların Ses Sağlığına Olan Etkileri (Orta Karadeniz Bölgesi Örneği, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, On dokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Samsun.
- Arıca, E. (2017). Türkiye'de Keman Pedagojisi Alanında Hazırlanan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme* A. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H., 327-342).
- Ataman, Ö. G. (2009). "Ülkemizde Flüt Ve Flüt Eğitimi Alanlarında Yapılan Lisansüstü Tezler." *Kastamonu Eğitim Dergisi, C/S. 17 (1): 341-352.*
- Azimoğlu, G, E. (2011). Manuel Patricio Rodriguez Garcia'nın Şan Metodunun İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çelik, İ. (2009). Şan Ve Koro Eğitimi Programlarında Uygulanan Solfej Eğitiminde Tartım Öğretiminin Yeri Ve Bir Model Önerisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çeşit, C. (2015). Türkiye'de Viyola Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *The Journal Of Academic Social Science Studies, 38, 445-462.*
- Demirbatır, E. (2001). "Yaylı Çalgılar Yüksek Lisans, Doktora Ve Sanatta Yeterlik Tez Bibliyografyası." *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi C/S. 14 (1): 143150.*
- Doğanyığıt, S. (2010). Profesyonel Ses Eğitimi (Şan) Alan Bireylerin Ses Özelliklerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Ece, A. S. (2007c). “Çoksesli Türk Müziği Bestecileri İle İlgili Lisansüstü Tez Ve Yayınlar Antolojisi.” Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. C/S. 9 (2).
- Ece, A.S. Ve Çeşit, C. (2011). “Türkiye’de Lisansüstü Düzeyde Yapılan Disiplinlerarası Müzik Araştırmaları Ve Sonuçları.” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C/S. 4 (17): 599-617.
- Ekici, T. (2008). Müzik Öğretmeni Yetiştirmede, Bireysel Ses Eğitimi Dersine Yönelik Bir Program Geliştirme Çalışması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gökoğlu, U. (2009). Operada Şan Tekniğinin Tarihsel Gelişimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İtil, F. M. (2011). Türk Müziği Devlet Konservatuarlarında Okutulan Türk Sanat Müziği Ses Eğitimi Dersine Yönelik Bir Öğretim Modeli Önerisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kaptanoğlu, E , Çanakçı, P . (2015). Türkiye’de Vokal Müzikte Piyano Eşlik Alanında Yapılmış Yüksek Lisans, Doktora Ve Sanatta Yeterlik Tezleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (55), 198-206. Doi: 10.17755/Esosder.20305
- Karasar, N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 19.Basım Ankara: Nobel Basımevi.
- Karkın, A.M. (2011). “Müzik Bilimleri Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi.” İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi, C/S. 1 (2): 143-149.
- Kazancıoğlu, A.M. (2008). Şan Eğitiminin Bariton Sese Etkisinin Akustik Ve Larengostroboskopik Olarak İncelenmesi, Doğru Ses Elde Edebilmek İçin Egzersiz Önerileri, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Kılıç, I. (2010), “Müzik Eğitimi Alanındaki Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi”, 9.Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu, 15-17 Aralık, İstanbul.
- Kılıç, T. (2010). Nöro Linguistik Programlama Destekli Bireysel Ses Eğitiminin Öğrencilerin Performansları Üzerindeki Etkileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kösreli, S. (2016). Ses Eğitimi Çalışmalarının Sınıf Öğretmeni Adaylarının Konuşma Becerilerine Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

- Kudret, H. (2017). Bireysel Ses Eğitimi Dersinde Kullanılan Repertuarın İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Malkoç, T. (1998). Ses Eğitiminin Ergenlik Döneminde Ses Fonksiyonları Üzerindeki Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Mansuroğlu, D. (2017), Lax Vox Tekniği İle Isınma Sonrasında Ses Genişliğindeki Değişikliğin Araştırılması Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Orhan, Ş. B. Tunca, B. E. (2014). Türkiye’de Oda Müziği Alanında Yapılmış Yüksek Lisans, Doktora Ve Sanatta Yeterlik Tezleri. Folklor/Edebiyat, 20 (80), 207-219.
- Orhan, Y. Ş. (2012). “Türkiye’de Viyolonsel Alanında Yapılmış Yüksek Lisans, Doktora Ve Sanatta Yeterlilik Tezleri.” Kastamonu Eğitim Dergisi, C/S. 20 (2): 701-716.
- Ömür. O. ve Gültek, B. (2011). “Türkiye’de 2000-2010 Yılları Arasında Piyano Üzerine Yazılmış Lisansüstü Tezlerin Analizi.” E-Journal Of New World Sciences Academy, C/S. 6 (4): 463-471.
- Özcan, A. Ö. (2010). Geleneksel Türk Sanat Müziğinde Uygulanan Ses Eğitimi Yöntemlerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Özkut, B. (2013). Türkiye'deki Opera/Şan Eğitiminde Başlangıç Düzeyi Ses Eğitimi Yaklaşımları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Öztutgan, Z. (2016). Türkiye’de Gitar Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Analizi Ve Değerlendirilmesi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13 (1), 684-708.
- Sağır, T. (2005). “Müzik Öğretmenliği Bilim Dallarında Çalışılan Lisansüstü Tezlerin Enstitü Farklılıkları Açısından Değerlendirilmesi.”Deü Buca Eğitim Fakültesi Dergisi (Özel Sayı: 1): Lisansüstü Eğitim: 243-245.
- Sazak, N. (2001). Ses Eğitimi Tekniklerinin Artikülasyon Mekaniğine Ve Türkçe Fonetik Uyumluğunun İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sonsel, Ö. (2018). Türkiye’de Viyola Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (47), 340-359.

- Sönmez, A. (2014). Güzel Sanatlar Liseleri Müzik Bölümlerinde Bireysel Ses Eğitimi Dersinin Doğru Güzel Ve Etkili Konuşma Becerisine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Şahin, E. (2006). Müzik Öğretmeni Yataştiren Kurumlarda Solo Konserlere Katılan Şan Öğrencilerinin Seslendirme Kaygılarının Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Şengül, N. (1997). Müziğin Psikolojik Temelleri Bakımından Ses Eğitiminin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Tanrıöver, B. G. (2015) . Güzel Sanatlar Liselerinde Bireysel Ses Eğitimi Dersinde Uygulanan Vaccai Ve Concone Etütlerinin Öğrencinin Ses Gelişimine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Tebiş, C. ve Okay, H. H. (2013). “Türkiye’de Müzik Sanatı Ve Eğitiminde Keman Ve Viyola Konulu Lisansüstü Tezlerin Konu Ve Yöntem Olarak İncelenmesi.”International Journal Of New Trends İn Arts, Sports & Science Education, C/S. 2 (2): 11-20.
- Tonya, A. (2008). Eğitim Fakülteleri Müzik Eğitimi Bölümlerinde Bireysel Ses Eğitimi Derslerinde Karşılaşılan Sorunların Öğretmen Ve Öğrenci Görüşlerine Göre İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Toptaş, B. (2013a). “Uluslararası Sanat Müziği Bestecileri Üzerine Yapılan Lisansüstü Çalışmalar.” Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S (31): 74-89.
- Toptaş, B. (2013b). “Türkiye’de Piyano Üzerine Yapılmış Lisansüstü Çalışmalar.”The Journal Of Academic Social Science Studies, C/S. 6 (3): 715-728.
- Töreyin, A.M. (2015). Ses Eğitimi. (2. Baskı). Ankara: Sözkese Matbaacılık.
- Turnagöl, A. N. (2015). Franz Schubert’in Şan Eğitiminin Başlangıcında Kullanılan Lied’leri Üzerine Bir İnceleme, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Uçan, A. (1997). Müzik Eğitimi, Temel Kavramlar-İlkeler-Yaklaşımlar-Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.
- Ulutaş, S. (2011). İlköğretim Müzik Derslerindeki Ses Eğitimi Uygulamalarının İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Varış, Y. A. (2012). "Türkiye’de Viyola Üzerine Yazılmış Lisansüstü Tezlerin Analizi." *The Journal Of Academic Social Science Studies*, C/S. 5 (8): 1247-1260.
- Yarar, B. (2010). Müzik Öğretmenliği Lisans Programındaki ?Bireysel Ses Eğitimi? Dersine Yönelik Performans Ölçeği Geliştirme Çalışması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yiğit, V. B. (2014). Güzel Sanatlar Lisesi Bireysel Ses Eğitimi Dersi Öğretim Programının Uygulamasında Karşılaşılan Sorunların Öğretmen Görüşleri İle İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

